

պետը, Բարիկի վրայ կը քարնէր կոր, պէտք է ուրեմն որ քարնէր առանց յառաջանալու:

Ապա զեղնեցաւ, ձեռքը իր ռիթմով վրէժն տարաւ, բայց յետոյ իր ուսերը թօթիկացուցաւ և զայնոյ թիւնը, մինչ ամբողջ կը ծախարարէր իր պոքերը:

Գերմանացիք Պրիւսիայի արդարաւ թեան պալատին շուրջը թնդանալով հետեզեռէին. ապա իր, իր սպանալիք... թիթիկէ հաղարի չափ ծինելոյցնէր շաւրեցին տանիքներու վրայ՝ ճիշտ դերմանակաւ թնդանալով զինանցը: Գերմանացիք հասակաւ թէ ինչ է, բայց արտաքին իրենց ու ֆունտերից բաշտան պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով ծիծաղեցաւ, կ'ըսէին:

Առաւօտ մը զորոյ շրջեցաւ թէ Գերմանացիք Պրիւսիայի քաղաքացիներ Պ. Մաքսը ձերբակալած են. ապա իր իսկոյն նիստ կազմեցին ու հետեւեալ սպանաւորներ փակեցուցին քանի մը փողոցի անկիւնները:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Սրի մեր Մաքսին մազերուն մէկ թելին իսկ զայնով՝ Գերմանիոյ դէմ պատերազմ կը հրապարակենք:

Ապալակոյց Պեմ Մանչեսթը

Ջառանգալիք խնդրուք մը պատճառեց ասիկա Պրիւսիայի մէջ, կատարեալ ուսումնասիրութիւն մը կը կատարէր ժողովուրդը՝ երթալ արդ սպանալիքը կարգաւորու: Գերմանացիք բարկանայթ փրցնել տուին զայն, բայց քաղաքացիներ նոյն միջոցին արձակուած էր ու Պրիւսիայի մանուկները ընթերցէին իր յայտարարութիւնն:

— Կը տեսնէ՞ք, ինչպէ՞ս վախցան մենք...

Պրիւսիացի տղոց «չափաւորութիւն»-ներն են ասոնք. ու հիմա Գերմանացի տղաներն քանի մը արարքները պիտի պատմեմ ձեզի. ծիծաղը ալ կը դադրի հոս...

Տասնեակ տարու հոլիւ մը ագարակ կը դառնար՝ երբ գերմանացի ձիաւորներու շրջուն պահակ մը ձերբակալեց զինքը:

— Ուր են Գերմանացիները

Տղան թէ՛ անոյ տեսնաւ յետոյ արտաքին խառն մը զինուոր որ մօտակայ անտառակէն մէջ խոնուած էր: Պատասխանեց:

— Չէ՛մ գիտեր:

— Չէ՛ս ուղիք յայտնել, հրացանի պիտի բռնենք ձեզի:

Ու ձիաւորները բռնեցին քաղաքացիներ տղերը, ծառի մը կապեցին ու իրենց հրացանները անոր դարձուցին, սպան իր հարցումը կրկնեց. տղան անզորութիւն մնաց. բառ մը դուրս չտուաւ. ձիաւորները զենքերնին վար առին. դիւցադանակաւ տղան իտրիւ է հիմա:

Ջանք կ'ընեմ յիշատակելու մի առ մի Գերմանացի մարտկիցիներու ընդ խառնաղապարեան անհաշիւ զոհերը: Բայց սրտիս թելադրանքն է իմիջ Տէփուշին պատմութիւնը ընել ձեզի. չպիտի մոռնաք զայն:

Բրուսիացիք Լոուզ դելուրը գրաւած էին, արքան Գերմանացի տղաները մը տան մը սենեակը մտած՝ տանտէր կնոջ լպիւրը խօսքեր կ'ընէր: Սենեակին մէջ մութ խորը Գերմանացի յիմապետ մը ծանրապէս վերաւորուած կը հնձէր. Գերմանացի սպային անպատկան Գերմանացի կնոջ ուղիղ լիտի խօսքերն սրտով ստիպով՝ իր հրապէսը քաշեց ու մէկ հարուածով դետին փռեց խնկէն Գերմանացիին:

Գերմանացիները դուրս հանեցին քաշկաւորու մը միացուցին զինքը տասնեակ հինգ մարտկիցիներու, որոնք Գերմանացիացի վրայ կրակ ըրած էին: Մինչ յիմապետը իր կարգին կ'ապաւնէր հրացանի բռնուելու համար՝ տեսնելով զորոյցը, տեսաւ ահա որ տղին մը կ'անցնէր, աստիճանաւ արտուէր, իմիջ Տէփուշին անունը, ու պարտաւեցաւ անոր որ գաւաթ մը ընդ բերէ իրեն: Տղեկը վազելով գնաց, ջուր բերաւ ծառայէն տոյգորուող հեղինուորին: Գերմանացի սպան նշարած էր ասիկա. ցատկահարած տղուն վրայ խուցացաւ. «Հրացանի պիտի բռնուիս»՝ զուռա երեսին, և կիցի ու կտուրի հարուածներով օրհասական յիմապետին վրայ նետեց զայն:

Երբ կարգը եմիջ Տէփուշին եկաւ՝

աչքերը կապեցին և ծուռն չղքել տուին անոր՝ հրացանածից զինուորներու խումբին դէմ յանդիման: Հարիւրապետը կը բախ ընդունաւ հրամանը չտուաւ ասիկայն: Տղուն աչքին կապը քակեց՝ ու ապտակ մը տալով՝ ըսաւ:

— Պայմանաւ մը կը խնայեմ կեանքիդ. սա սա՛ հրացանը. յիմապետը ձեռնէ ջուր կ'ուզէր խմելու. դուն հիմա իրեն կապար պիտի կերցնես. նշան ա՛ռ ու սպաննէ՛ զայն:

Տղեկը հրացանը առաւ առանց դողալու. ուսին կրթնցուց, յիմապետին կուրծքին ուղղեց. բայց, յանկարծ, աս դին դարձաւ առանց հրացանը վար առնելու: Գնդակը արձակուած էր ու հարիւրապետը ինկաւ դիտապաստ:

Գիւրջապէս տղան ինկաւ անմիջապէս, մարմինը գնդակներու տակ ծակեկուած ու սուրին հարուածներու տակ յօշոտուած:

Ու հիմա, Հայ մանուկ, եթէ պատմամբ աչս անդերս աշուհներուդ հանդիպի՝ ամուր զրոյմէ՛՛ օրտոյդ խորը յիշատակը Գերմանացիքը քու տարեկից դիւցադանին: Ան քու պարտականութիւնդ պիտի պոյսալ ձեզի՝ երբ օր մը Հայու քու դաժան լազըրը բռնապատէ զքեզ ընտրելու մահը և կամ դաւաճանութիւնը: Անոր դիւցադանութիւնը պիտի ներշնչէ զքեզ. չպիտի վարանիս, աստամբիս դուն. պիտի դիտնաս փառքով միտնել իմիջին պէս:

Չմոռնաւ երբեք Գերմանացի անմահ պատանին. ազգը վաղը պէտք պիտի ունենայ ձեզի:

ԱՆՅՈՐԻՒ

ԹՈՒՐԻՔԻՈՅ ՇՈՒՐԱԸ

ԿԱՅՈՒՐԻՒՆԸ ՊՈՒՍՈՅ ՄԵՋ

Հետմէն կը հետազերին Յուլիս 9 թուականով:

«Միտլիլէն ստացուած լուրեր կ'իմացնեն որ Թուրք և Գերման պատուիրակները յաւանադատական ջանքեր են ձեռնարկելու միջոցով:

«Կլուպները կ'ըլլայ թուրքերը վերջերս նամակագրութեամբ իրարմանային ստանալ թէթուր և պէնդին, փոխարինելու համար անուխի չգոյութիւնը որ Պոլսոյ գործարաններուն մեծ մասին գոյութեւնը պատճառ եղած է:

«Կլուպները կ'ըլլայ անպակաս են մայրաքաղաքին մէջ, ժողովուրդը որ մեծապէս կը տուտայի ուսուցիչ պակասէն և դիւներու անօրինակ սղութիւնն, վերջին աստիճան գրգռուած է ժեշտ թիւրքերուն դէմ:

«Տարաւանդի մէջ թուրքերուն կուրուստները հարկեր հաղարը կ'անցնին Երեք գործարանի գրեթէ ամբողջութեամբ ոչնչացած են: Վերջերս խաղաղութեան կողմնակիցները բռնուց ցոյցեր կազմակերպեցին պատերազմին դէմ: Բեյրութ-Բալաս մեծ օթէլը, որ ժեշտ-թիւրք չէֆերուն և դերման պապներուն ժողովատեղին է, հիմնադրական զանգուած մը պատկերացաւ միմիայն շուրջին կայսերական պալատիցովը գինեալ միջամտութեան: Ծաղարաններն շատեր վերաւորուցանալ:

Նոյնպէս հետեւեալ կը հետազերին Տէտֆուրէն, Յուլիս 29 թուականաւ:

«Պոլսէն եկած երկու յոյներ Կ. Պոլսոյ կացութիւնը սապէս կը նկարագրեն:

«Թուրքերը կը շարունակեն ոտնաւոր ընել Պատրիարքարանի իրաւունքները: Աղիքանդը արժիմանարիտը տաւ կուրին քանան է, հակառակ Պատրիարքին բողոքներուն, Հանրային կրթութեան նախարարութիւնը յոյս գաղտնիք բու տնօրէններուն շրջապատին մը զրկած է: Առանց նոյն իսկ տեղեկութիւն տալու Պատրիարքարանին, որով կը հրաւայէ ջնջել Գերմանացիներն: «Յոյն պարագային» արձանագրութիւնը և անոր դէմ «Բուս մէթիզալ»: Գրաքննութիւնը օրացոյցներն վերջուց Սրբոյն կոնստանդնուպոլիս տօնը, ինչպէս որ կատարուած թիւնը արդիւմ էր Գերմանացի կոնստանդնուպոլիս տօնը: Գերմանացիները անուրի տօնախմբութիւն Կ. Պոլսոյ քաղաքացիներ որոյցն որ ըստ այն նշանատախտակներն և արձանագրութիւնները որոնք պատերազմիկ աղագաց լեզուներով գրուած են, տարբ

օրուան միջոցին պետք է շնչուին և Թուրքերէնով գրուին անպատճառ: Յոյները, Հայերն և Հերաները իրաւունք ունեն իրենց լեզուով պարզապէս արձանագրութիւն մը տակցնելու: Մեծատա թուրքերնին ներքեւ: Այսպէսով՝ Պոլսը որուն բոլոր արձանագրութիւնները այս անց բացառուած են ֆրանսերէն էին, այլ ևս միջադաշին քաղաքի մը կերպարանը պիտի չուենեայ:

«Կ. Պոլսոյ շրջակայից բոլոր Յոյները իրենց գիւղերէն վերադառնալու մայրաքաղաք ինկած են ողբալի վիճակի մը մէջ, ամէն բանէ զրկուած ու դպրոցները պառկելով:

«Դաշնակից ընդդոմութիւններուն վախը բոլոր միտքերը պատած է: Պոլսոյ մէկ արուարձանէն միւսը զինուորներու փոխադրութիւնը կը կատարուի պարզ ճամբորդներու հետ խառն՝ Երեքէթի և Մահալէի շրջաններով (անշուշտ պիտի լինի որ Դաշնակից ընդդոմութիւնը թուրքի չեն նետեր անոնց վրայ, գերմանականներուն անխղճութիւնը չունենալով):

«Տարաւանդէն վերաւորներ փոխադրող շրջանները կարմիր մահիկ տեղ կարմիր խաչի գործակը կը քաշեն հիմա, դաշնակից ընդդոմութիւններն լաւ ևս տեսնուելու համար:

ԹՈՒՐԻՔ ՄԱՐՏԱՆԱԿԻՒՄԸ ԴՆՈՒՍԱՅՈՒՄԸ

Ռուսոֆ Սլոյժ թերթը կը ծանուցանէ թէ տաճկական Մեհմիթ մարտնչու որ ակաւին մը սլոյթուէն ընկղմած էր Օթէնալընի ամբողջին ծոցերը՝ ջուրին և բերք հանուելով Օտէնա տարուած է, ուր այժմ նորագոյն վրայ է:

Թուսական դրօշը կը ծածանի հիմա այս նուազ վրայ որ պիտի կոչուի այստեղեւն Ամիրալ-Բուրիլով:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՁԵՂՈՒԹՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքէն 27 Յունիս թուականով կը հետազերին:

«Միտլիլէն պատմութիւնը մամուլէն Գերմանացիքը զանգուած լալին մէջ՝ հետազերիւք որ և Գերմանացիներն կը կատարուի յուսուած:

«Յոյն ժողովուրդին մէկ մասին այս վարմունքը հակառակ է չէզոքութեան, և ապահովաբար պիտի ունենայ շատ ցաւալի հետեւանքներ, որոնցմէ պիտի տուեն հաւատարմապէս պարկեշտ նաւատէրները և վաճառականները:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԵԼԵԻՄՈՒՏԻԸ

Հետազերները արդէն ծանուցին թէ Լոնտոնի մէջ պատերազմական սղաւային վերջին փոխադրութիւնը 700 միլիոն ոսկիի հասած է, և շատ յուսալի է որ քիչ օրէն բրիտանական աղքատ իր երկրին ըրած փոխադրութիւնը հաղար միլիոն ոսկիի բարձրացնէ:

Եւ ոչ մէկ կատարուած թիւն նախատեսած էր թէ պատերազմի ծախքերն այսպիսի անարկու գումարներու պիտի հասնէին: Գերմանացի երեւոտական բաղամարտը նախարարը Տ. Ռիպո կ'ըսէր վերջերս Խորհրդարանին մէջ. «Եթէ խաղաղութեան տեսն մէկը ելնէր ըսէր մեք թէ պատերազմի միջոցին կատարուած թիւնը կրնար ճարել այն անուրի գումարները զորո մէնք ահա կը գանահը այսօր ու կը ծախանք պարզապէս խնդրեմք պիտի գնէնք զինքը»:

Եւ ասկայն ահա Անգլիա և Գերման լիազուած դրամ կը հասցնեն իրենց կապալարութեան որպէս զի չզալել բնապատկերով ջրը կամ Վ. Գիւրգի հեծնազօրքը, ինչպէս կ'ըսեն Անգլիացիք սթէրլին ոսկիին դրամադրութիւն ակնարկելով:

Գերմանացի մէջ՝ քանի մը ամսուան միջոցին ժողովուրդը, հակառակ որ Գերմանացի հեւոտային ամենաարտադրականները գրաւուած են ու անոնց ամենակարեւոր նպատակը անհար դարձած է, հինգ միլիոն ֆրանք փոխ տուաւ իր կատարութեան, մինչդեռ 1871ին երբ Գերմանա ճիշդ նոյնքան գումար մը

պիտի հատուցանէր Գերմանիոյ իր պատերազմական տուգանք՝ շատ մը երկտաղէտ այդպիսի արտադրիչ գումարի մը վճարումը գրեթէ անհար կը նկատէին և իրօք ալ այն ասան հալի. երեք տարեկէն Գերմանա կրցաւ իր պարտքին տակէն ելնել: (Պիտարք մօտ խոսքեր էր վերջէն, խոստովանելով կատարութեամբ թէ սխալ էր քան միլիոն չուղելով, զի այդպիսի տուգանքով մը միայն Գերմանա պարտքի տակ ընկճուած, ջախջախուած պիտի ըլլար. սխալ էր մարդը):

Ինչու՞ ապօրու պատերազմը այսքան չափաւորուած ընդհանրութեամբ միլիոն ոսկի կը սպառէ ու կը հալեցնէ: Անշուշտ քան միլիոն զօր կայ զաւազան՝ զոր չի տակ, ու պատերազմը վեց շաբաթի տեղ տարեկան տուելու երկուսին ունի. բայց զլիւսուր պատճառ սա է որ արդի պատերազմը զինուոր գինուորի դէմ պատերազմը մը չէ միայն, այլ մեղեքաներու պատերազմն է մեղեքաներու դէմ, Հրետանին դերը ներկայ պատերազմին մէջ զեց անցաւ հետեւակազօրքին դերը. ոչ ոք նախատեսած էր ասիկա. ու հիմա Եւրոպայի պատերազմիկ երկրները առջնահերթի և զինաշինութեան մէջ մէկ անմայրաթիւ գործատուն դարձած են, ինչպէս նաեւ Ամերիկա՝ որ Դաշնակիցներու հաշուոյն կ'աշխատի «պողպատ» կուտայ և ոսկի կը քաշէ... Ինչ որ ըրաւայն քաշելէ շատ աւելի հաճելի ըլլալու է: Գիւրգը ցորեկին խառնելով միլիոնաւոր գործարարներ ոգի ի բռնի կ'աշխատին թնդանալ, առաւ, գնդակ, հրաշուռ պատերազմելու և հրամայելու շատակեր Գերմանացի, որոնք ալ իրենց կարգին խաչին մէջ ֆրոնթի սարաւ յէշակին գործարարին ներսը՝ 40,000 տեղ հիմա հարկեր հաղար գործարար կը բանեցնեն պիւր ու ցորեկ:

Դրամ կ'ուզէ այս ստակալիթիսար համալսարանային զինաշինութիւնը, ու միլիոններ կը շտկեն... Պատերազմը արդեւ վերջ չպիտի գտնէ գրամին վերջը եկած ըլլալուն համար, ըսել կ'ուզենք Գերմանիոյ դրամին, զի դաշնակիցներուն ետին ոսկեալքերու Անգլիան է որ կանգնած է, մեծ գանձատէրը ու մեծ գանձապետը:

Ու կ'արժէ որ քանի մը բառ բանեցնու թէ ինչ զինաշինութեամբ Անգլիան իր պէտքերը դրամը պտու ու կը գտնայ:

Անգլիոյ տարեկան ծախքն է ըստ պիւստէի 300 միլիոն 400 միլիոն ոսկի. արդ, ինչպէս գտնել այժմ պատերազմի օրական ու յաւելուածական 3 միլիոն ոսկին զոր վեր կ'իյնային:

— Անգլիոյ պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով՝ կատարութիւնը ապալին նոր փոխադրութիւն մը բացաւ. վերջերս, որուն համար գումարի և ոչ մէկ անհմալ նշանակած է, և ոչ մէկ չափ դրամ է. փոխադրութիւնը անսահման է: «Ով ինչ ունի թող բերէ, երբ բերուած ու հաւաքուած գումարը բաւական դատուի՝ փոխադրութիւնը ես ինքնին կը դոցեմ, կը դադրեցնեմ» կ'ըսէ կատարութիւնը:

Մ. Անգլիոյ նախարարապետը հետեւեալ իմաստով խօսեցաւ վերջերս Լոնտոն մեծ հաւաքովի մը մէջ:

«Խնայողութիւն ըրէք և գրամինը աղաւթին գանձապահին բերէք. մի՛ ծախսէք, զրկեցէ՛ք ինքզինքնիդ, գոհուած թիւն ըրէ՛ք, պէտք է որ մարտիկնք ոչ միայն մեր արեւան վերջին կաթիլը, մեր ոյթին վերջին արամը՝ այլ նաեւ մինչև մեր վերջին բնական տալով՝ բերէ՛ք բոլոր ինչոյց գրամինը. ասկէ դատ ելք միջոց չկայ:

«Ըսէք թերեւս թէ կատարութիւնը թող իր ունեցած կալուածները, հոգիւրը ու թղթերը ծախէ և կամ օտար երկրներէ շարունակէ փոխադրութիւն կրէր: Ըլլալով բանքը են ասոնք. եթէ մեր թողթերը ծախեցէ՛ք՝ ըսելով աղքատ դառնալու այդ կարողութիւնը ունին միթէ, ու ինչ զինով կը ծախեն արդէն. եթէ օտարէն փոխ առնեն, կ'ուզէ՛ք որ օտարին պարտական մնանք ու հարկատու: Ըլլանք պատերազմին յետոյ:

«Խնայեցէ՛ք գրամինը ու ազգին բերէք, ասիկա ոչ միայն ձեր փրկութիւնն է, այլ և ազգին փրկութիւնն է, յաղթանակն է, մարդկութեան փրկութիւնն է»:

Անգլիացիք իրենց մեծերուն խօսքը մտիկ ընելու բարի սովորութիւնը ու

նին, և ահա ինչու՞ համար հետազերները մեզի ծանուցին թէ վերջին փոխադրութիւնը 700 միլիոն ոսկի եղած է ցորեկ ու վաղը 1000 միլիոնը պիտի ըսեն: Անգլիացիք, այո՛, իրենց մեծերուն խօսքը մտիկ ընելու սովորութիւն ունին. կ'երեւի թէ «Թուրքիկ» չկայ Անգլիոյ մէջ. երջանիկ երկիր:

ԱՐԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Մօսկի վերջին բիւրոսը մեջ կը կարգանք:

Ամենադիմաւ շրջաններից ներկայումս մեզ հաղորդում են, որ «Երևանագործ» ընթերցիչը դառաւ թիւն կազմակերպիչու մեղադրանքով վանուած ձերբակալուած Հնչակեան գործիչներ Արարամ Բրուսեանը (ուսուցիչ վանի երամեան զարգացի), Արտաշէս Սոլախեանը (ուսուցիչ նոյն զարգացի), Տիգրան Նուրի (Ասո) և Հայկալ Արամիկեանը՝ վանի ապստամբութեան ժամանակ բանտում խեղդամահ են արւած:

— Գրան մէջ Բուրսեանը Մուշի Տրոսի գիւղում 14 տուն են այրում և թալանում, որից յետոյ 7 փութեր կատալալութեան թեղաբնակները գնում են Գոմա գիւղը և յոյսից (կորեւ) պահանջում են 100 մարդ թիւրք բանակի պէտքերին ծառայեցնելու համար: Իսոն ասան մէջ փակում է Գոմայ ու հրդեհում է տունը, բայց մէկին ապստամբ է կրակէ մէջէն և պատուիրում էրան, որ զընայ միլիոնաւոր յայտնէ այս քոյրը որ գործ չունենայ խաղաղ ժողովրդի հետ:

Իսոն իր ընկերներով ապստամբում է Առաքելի վանքը, որի մօտ ունենում է ընդհարում իրան ձերբակալել ուղող Բիւրսեանի հետ, որոնցից մի քանիսն ըստ պատմութեան կ'ըսեն թէ և պատարտութեամբ են յարձակում գործել վանքի վրա և ալան-թալանի ենթարկել գիւղերը, բայց Մուշի յայտնի հարուստ և կալուածատէր թիւրք Բիւսեանը գերադասումի պիտուրները միջամտում են և արդեւ հանդիսանում նոր ընդհարումների:

Մուշում և զայնում 7000 հայեր զինված են, որոնք ջրված են զանազան գիւղերում: Թիւրքական զինուորները իր հետեւը Մուշում են: Մուշում իր ընկերներով ապստամբում են և արդեւ հանդիսանում նոր ընդհարումների:

Համարեա կազմ ու պատրաստ է Մուշի շրջանում հայ երիտասարդութիւնը ապստամբութեան դրօշ պարզելու, երբ առաւ բանակը մօտենայ

1

